

14 juli 1916

Het Belgische leger.

Havre, 13 juli. Het kabinet heeft, na er twee dagen over te hebben beraadslaagd, het wetsontwerp tot het onder de wapens roepen van Belgen van 18 tot 40 jaar aangenomen. Op voorstel van Berryer, minister van binnenlandse zaken, zal aan ongehuwden van 18 tot 30 jaar geen uitstel worden toegestaan.

Het ontwerp is aan de koning ter bekrachtiging voorgelegd, ten einde onmiddellijk in toepassing te kunnen komen.

15 juli 1916

Scheepvaart in België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Het jongst verschenen nummer van het Wet- en Verordeningblad bevat een verordening betreffende overtredingen bij het benuttigen der waterwegen, luidend als volgt:

Art. 1. De bestaande Belgische bepalingen betreffende bescherming der waterwegen en regeling van het verkeer op de waterwegen zijn ongeldig en worden vervangen door de bepalingen, die, in aansluiting daaraan, door de Baudirektion (Bestuur van bruggen en wegen) bij het generaal-gouvernement reeds uitgevaardigd zijn of nog zullen uitgevaardigd worden.

Art. 2. Wie de voorschriften der Duitse krijgsoverheden betreffende bescherming der waterwegen, regeling van het verkeer op de waterwegen en bewaking van schippers en vaartuigen, of de bevelen ter uitvoering van die voorschriften overtreedt, wordt gestraft met ten hoogste een jaar hechtenis of opsluiting of gevangenis of met ten

hoogste 4000 mark boete, voor zover volgens andere wetsbepalingen geen hogere straffen voorzien zijn.

Art. 3. Bevoegd tot oordeel vellen zijn de Duitse kriegsrechtbanken en kriegsbevelhebbers.

De gouverneur-generaal in België, Freiherr von Bissing,
Generaloberst,
Brussel, 5 juli 1916.

In aansluiting op bovenstaande een kleine opmerking mijnerzijds. Omdat alle bepalingen, welke de scheepvaart in het bezette gebied en in het etappegebied raken, van groot belang zijn voor onze binnenschippers, heb ik er hier ter plaatse, en ook elders, de aandacht op gevestigd, voornamelijk omdat iemand, die niet ter plaatse is en alle bronnen, geschrevene, zowel als ongeschrevene, ter beschikking heeft, uit dit samenstel moeilijk wijs zal geraken, hetgeen hij dan tot zijn schade en veelal aan den lijve moet ondervinden.

Het is dan ook te wensen dat bovengenoemde Baudirektion onverwijld een volledig overzicht bekend mag maken van alle verordeningen en bepalingen, welke op het ogenblik de scheepvaart in geheel België regelen.

17 juli 1916

Levensmiddelenvoorziening België.

De Koninklijke Nederlandse commissie ter voorziening van noodzakelijke levensbehoeften in België (commissie Fleskens) zal in de loop van deze maand een bureau openen te 's Gravenhage, Korte Nieuwe Uitleg 30. Dit bureau zal staan onder leiding van de heer N. I. C. Snouck Hurgronje.

19 juli 1916

Men schrijft ons van Belgische zijde:

De stoffelijke schade, die België lijdt tengevolge van de stilstand van het grootste gedeelte van zijn industrie en handel, is niet in cijfers om te zetten. Alleen reeds de reusachtige sommen, besteed aan het groot aantal werklozen, doet huiveren voor het beeld dat men eens zal te zien krijgen van het nijvere België; er werd sedert de aanvang van de oorlog tot einde mei 1916 niet minder dan 146.551.601 frank gegeven aan de werklozen. Daarbij is niet inbegrepen de 25 miljoen, die het Belgisch gouvernement elke maand ter beschikking van de burgers stelt, noch de door dit gouvernement gestorte indemniteiten aan de vrouwen der soldaten. De 7^e juni jongstleden waren reeds 120 miljoen frank besteed aan hulp voor de huisgezinnen der Belgische soldaten.

Nederlandse kamer van koophandel te Brussel.

Aan het verslag over 1915 van de Nederlandse Kamer van Koophandel te Brussel ontleen wij het volgende:

Het afgelopen jaar is voor België mogelijk iets gunstiger geweest dan de laatste maanden van 1914.

Daargelaten de morele lasten waaronder het volk nog steeds gebukt gaat, bleef het bezette land althans, gelukkig voor verdere verwoestingen gespaard.

Een kleine opflukkering in de binnenlandse handel was te bespeuren, ten dele een gevolg van het herstel van de voornaamste spoorwegverbindingen, ofschoon de Belgische handelaar daarvan slechts een bescheiden gebruik maakt.

Daarentegen is de nijverheid bijna geheel tot stilstand gekomen. Bestond gedurende de loop van het jaar 1915 nog gelegenheid enkele fabrieken in werking te houden, gaandeweg wordt die mogelijkheid kleiner.

Het steeds groter wordende gebrek aan grondstoffen van allerlei aard, maakt productie ten enenmale onmogelijk.

De textielindustrie is hiervan zeker een der voornaamste slachtoffers geworden: nog slechts enkele fabrieken zijn in staat zich staande te houden, doch hun voortbrengingsvermogen blijft zeer beperkt. In deze fabrieken wordt nog slechts 24 uren per week gewerkt. Het is echter te verwachten dat na weinige maanden ook deze laatsten verplicht zullen zijn, hun deuren te sluiten.

Met de staal- en ijzernijverheid is het niet veel gunstiger gesteld.

Daarentegen hebben de glasfabrieken voor een groot deel het werk hervat: men heeft voor korte tijd in de hoogst nodige grondstoffen kunnen voorzien.

Tengevolge der vele uitvoerverboden in Nederland was een geregelde en reële handel met België niet mogelijk. De handel beperkte zich voornamelijk tot de invoer van levensmiddelen, huishoudelijke en andere artikelen van eerste behoeften, natuurlijk voor zover deze goederen voor uitvoer in de termen vielen. De ongemeen hoge wisselkoersen werken bovendien zeer fnuikend op de verkoopprijzen.

Op voorstel van de Kamer en door tussenkomst van het gezantschap van hare majesteit te Brussel, werden stappen gedaan om het postverkeer tussen Nederland en België te herstellen. In de aanvang van het jaar 1915 werden deze stappen met succes bekroond. Ook werd de postverbinding met Nederlands-Indië door bemiddeling van

genoemd gezantschap weer in het leven geroepen. De kamer blijft gedurig werkzaam om uitbreiding van het thans bestaande postnet te verkrijgen.

Opnieuw kwam in het afgelopen jaar de kwestie van de oprichting van een monsterkamer ter sprake en deze met de kamer te verenigen.

Plannen werden aan ontworpen en aan verschillende voorname lichamen op handels- en industrieel gebied in Nederland voorgelegd. Over het algemeen vonden deze plannen de nodige bijval.

Met de uitvoering daarvan zal echter tot na de oorlog worden gewacht.

Omtrent het Nederlands gezantschap te Brussel schrijft het verslag:

“Met waardering maken wij melding van de uitnemende diensten, welke het Nederlandse gezantschap te Brussel in het afgelopen jaar weer aan de Nederlandse kolonie heeft bewezen.

“Grote dankbaarheid zij wij allen verschuldigd aan de heer M. van Vollenhoven, gezantschapsraad der Nederlanden, die steeds bereid werd gevonden, zijn landgenoten in deze moeilijke tijden met raad en daad bij te staan, daarin krachtdadig en geheel belangloos gesteund door verschillende personen van rijpe ervaring uit de Hollandse kolonie hier ter stede en een staf van beproefde ambtenaren. Dank zij zijn welwillende tussenkomst werden de vaak moeilijke problemen, waartegenover wij, onderdanen van een neutrale staat soms werden gesteld, gunstig opgelost.”

In het Vlaamsche Nieuws en de Antwerpsche Courant treffen wij verordeningen aan van de Duitse gouverneur-generaal in België, generaal von Bissing, betreffende “overtredingen bij het benuttigen

der waterwegen" en "schatting van de graanopbrengst in het jaar 1916".

20 juli 1916

Aan de Middelburgsche Courant wordt van de grens gemeld:

De Duitsers hebben nieuwe rekvisities van het vlas gedaan, dat nog aanwezig was. Het wordt betaald met 300 tot 330 F per baal.

Dezer dagen hebben de cementfabrikanten in West- en Oost-Vlaanderen aanzegging gekregen om zoveel mogelijk cement te fabriceren. Deze gaat langs de kanalen naar het front.

Uit Luikerland.

Luik, 15 juli.

De onlusten en woelingen van onze stakende mijnwerkers zijn van hen en de bevolking heen gegaan. Elk jaar, in de lente, breken hier werkstakingen uit. Zelden komen ze zo laat, in juni, zoals dit jaar. Elk jaar ook, wanneer onze "houilleurs" staken, hebben ze altijd een zeer gegronde reden, een hoofdreden. Die is gewoonlijk het te laag loon of de te lange werkuren. Thans echter is er een derde factor bijgekomen: het voedsel, dat door de overheid wordt geleverd aan een man, die hard moet werken. Dit wil nu niet eenmaal betekenen, dat onze mijnarbeiders meer dan in vreedstijd staken. Integendeel. Verleden jaar staakte men weinig of niet. Dit jaar is het "afleggen", zoals de Vlaamse mijnwerker dit noemt, enkel van korte duur geweest.

De koolput is hier als een onafhankelijk gebied, binnen het grondgebied van de ganse zich vrij ver uitstreckende streek. Binnen dit gebied is de koolmijner alleen onafzetbaar meester, zo meester

met alle rechten en voorrechten, dat hij zelfs zijn meesterschap niet meer voelt, er zelden aan denkt, er nooit met vreemden over spreekt. Op een koolput is een “hoofdbestuurder” in een ruim bureau, waar nagenoeg niemand binnen mag. Er zijn onder hem een aantal andere ambtenaren, bedienden, bureaujongens en –lopers, te veel om op te noemen. Wie naar de mijn om kolen gaat, zoals een goed huisvader dit meermaals per jaar doet, bekommert zich helemaal niet met de zwarte duivels, zo bekrast met kool, dat ze onherkenbaar zijn, zo bevuild over geheel hun wezen, van kop tot teen, dat het medelijden werkt. Wie kolen gaat kopen, stapt wel mijnwerkers voorbij, doch zonder er acht op te slaan. Hij moet de heren hebben van de mijn.

De zwarte man echter kent zelfs de meeste van die “heren” niet. Hij bekommert zich niet om hen. Hij is overtuigd dat ze machteloos zijn, dat hun gezag van geen tel is, hun bevelend woord wordt weggejaagd als kaf door de wind. Niemand kan onze houilleurs “hoïeux” zeggen de Walen, wijs maken, dat de koolmijnmagnaat een wezen is dat, om het even waar, iets kan te zeggen hebben. Voor de hoïeux of de “putte” zoals de Vlamingen zeggen, is er maar één overheid, een invloed hebbend en albeslissend gezag, een macht, een almacht, boven dewelke niets of niemand met meer vermogen stijgen kan. Dit opperste alvermogen is – de koolmijner zelf. O! hij was in vroeger jaren, laat zijn nog voor een goede vijfentwintig jaar, een verworping in de samenleving. Wie zeven uren in de omtrek zijn dorp, zijn streek, al zijn bloedverwanten moest verlaten, omdat hij, door ongeregeld leven bij iedereen onduelbaar was geworden, een verloren zoon, een ontaarde dronkaard, een ophelper, zij allen, die in de gouw door het dwangkleed van de algemene verachting op afstand werden gehouden van al de andere mensen, al dit galgenaas, dat men niet meer hangen wou, omdat het het touw van de strop niet waard was, zoals men dit hier uitdrukt, ging naar de koolput. Al wie in de menigvuldige landbouwdorpen, gelegen in de vier

windstreken van het steenkolengebied van het Luikse, bij de vroeger meestal zelf zeer benauwd zittende en arme boeren, niets bekwaam dan wat in de grote boerderijen kon worden uitgespaard op de slobbering van de zwijnen, of bottermelk, of afgeroomde melk, of wei, of platte kaas, of zwoerd, of knuist, en daarbij toch nog hongerde met vrouw en kind, - zag uit naar beter. Hij legde zijn menselijke waardigheid niet af! Wie bukte werd opgewekt door een gezonde kracht, een buurman of verwant, die onder geen levenslast het hoofd kon bukken. Zo worden scharen opgewekt om ten noorden van Luik de Vlaamse landouwen en ten zuiden de Waalse velden al hun moedige en naar een betere en hogere toekomst doelende mensen te ontnemen en ze neer te zetten binnen het gebied van steenkool, ijzer en staal. Die hel was voor hen de hemel. Ze vonden er loon zo hoog als nooit werd gedroomd. Ze troffen er gemeenschap met de grote stad. Ze vonden er vooral een zo onafhankelijk en ongehinderd vrijheidsleven, dat ze vaak moesten nadenken om te begrijpen hoe ze uit de slavernij van hun dorpspastoor of van hun kasteelheer, als toch bij mirakel waren losgekomen, om ineens zelf mens te worden.

Heel grote gemeenten, waar vroeger, voor een halve eeuw en minder, nauwelijks een arm Ardeens hutje stond rezen zo op naar de zon. Ze waren Vlaams op de linkeroever van de Maas en Waals op de rechter. Ze zijn het gebleven tot op heden. Deze nieuwe bevolking nu, geteeld op het dorp, in de slavernij van haar voorvaderen en thans volkomen onafhankelijk, vergeet toch nooit, zich vaak de slavernij van de verwanten in de Kempen of elders te herinneren. Des te beter schat ze haar verkregen vrijheid. Des te nauwer hecht ze aan haar recht. Des te fierder staat ze op haar veroveringen.

Want hierin juist ligt haar kracht en de bron van de volkomen zelfstandigheid van onze mijnwerkersverenigingen. Ze achten zich de macht. Geen macht is boven de hunne. Zij, niemand dan zij, brengen alles tot stand wat als bron van rijkdom onder en boven de grond is,

zover het mijnengebied zich uitstrekt door zijn kooladeren in de schoot der aarde. Het zijn de vakverenigingen, die over alles beslissen, en die dit kunnen, daar ze voorzien zijn van alles wat een dergelijke instelling aan beheer, bestuur, toezicht en geld moeten hebben om nuttig, snel, afdoende en met gezag te kunnen werken. Die zwarte mannen, zo zwart van kop tot teen, dat ge aan hen geen vormen meer onderscheidt en er geen verschil is tussen het zwart van het koolgruis op hun kleren en dit op hun gelaat, die mannen, met hun leren valhoed en soms een haak of kapbijl door de stad trekkend, akelig kijkend uit ogen, waarvan men niets dan het wit ziet, lichtende stippels, tussen al kool, die mannen, ja, hebben een heel ministerie boven zich geplaatst dat van hen afhangt en waarvan zij op hun beurt afhankelijk zijn. Elke vakafdeling van de mijnwerkers heeft haar hoofdman en boven alles staat een partijsecretaris, die bestendig zetelt in zijn lokaal in La Populaire, het gebouw der sociaal-democraten, vroeger een aristocratische woning van een waardigheidsbekleder van de prinsbisschop en gelegen vlak bij de Place Saint-Lambert, in het volle centrum van de grote stad.

Buiten dit hoofdsecretariaat, dat natuurlijk werkt met een grote verantwoordelijkheid op maatschappelijk gebied, en ook wel soms tegenover wetten en nationale instellingen moet terecht staan, heeft elke koolput zoiets als een hofhouding. Deze bestaat met toestemming van de werklieden. Haar leden noemt men "chef" onder de koolmijners, doch overal daarbuiten worden ze "meneurs" genoemd zonder nochtans aan dit woord zijn gewone slechte betekenis te hechten. Het zijn die chefs, welke de werkstaking uitroepen. Ze worden blindelings gehoorzaamd. Het zijn ten eerste gewiekste koppen. Daarbij hebben zij, door vertrouwensmannen, vertakkingen van hun macht tot in de verst afgelegene kooladers van de diepste mijn. Hun wil gaat als met telegraafdraden naar overal. Men mag ook niet vergeten, dat onze arbeider af en toe een staking

nodig heeft, zoals de gelovige een bedevaart, een lustig paartje een danspartij, een gemeente haar jaarlijkse kermis. Al die nodigheid wordt afgekeurd en onnodigheid, schadelijkheid, ellende, misdaad genoemd ... en toch blijft ze nodigheid.

Begrijpt men nu, waarom ook dit jaar de staking is uitgebroken? Daarbij had ze een bij voorbaat rijp overwogen doel: loonsverhoging.

Doch nauwelijks lag de arbeid stil of de hele mijnersgemeente bevond zich nu gans dadeloos. Kan een mens zo leven? Kan vooral een gewoonlijk opgewekt en spierkrachtig putter, binnen een wijk, waar allen zijn als hij, waar de moeders en zelfs de dochters honderd maal per dag toch ten minste een paar passen dansen en zelfs nu nog zingen en lachen, waar daarbij nog een kudde kinderen de hele buurt vol joelt, kan een koolmijner in dergelijk midden zijn geest in slaap houden? Zo is dan de aandacht scherper gevallen op de duurte van de levensmiddelen van allergewichtigste belang: vlees, boter, eieren. Van belang, wel te verstaan voor onze hard werkende koolmijners. Zo zijn er dan maar met ganse stoeten naar de omliggende dorpen getrokken, hun vrouwen mee natuurlijk. Een koolmijner in optocht zonder zijn vrouw is niet denkbaar. In den beginne, ik schreef het u, werden zeer erge vergrijpen gepleegd. Doch zo spoedig ze hadden gehoord, de brave moedige jongens, dat zelfs de partijleiders hun handelswijze niet konden goedkeuren en dat alles wat zij aan levensmiddelen hebben vernietigd, toch aan de geschaden door de gemeenten moet worden betaald, kwamen ze tot inkeer. Bezadigd en beleefd gingen ze nu tewerk. Ze bereikten een prachtig doel. De dorpsburgemeesters riepen de landbouwers samen. Reeds zijn in veel gemeenten een aantal besluiten genomen, waarbij de boeren de verplichting op zich nemen, hen, allerminst tot september, boter te leveren tegen 3 tot 4 F per kilo, eieren tegen 10 centiemmen, melk tegen 20 tot 25 centiemmen. Of de boeren dit zullen kunnen volhouden is een vraag, waarop zij zelf wellicht thans nog niet

kunnen antwoorden. Ons schijnt het onmogelijk thans niet gedoopte melk tegen 20 centiem, eieren tegen 10 en boter tegen 3 frank te verkopen.

De Duitse gouverneur in de provincie Luik, Generalleutnant Graf von der Schulenburg, heeft op 10 juli een "avis" laten aanplakken, waarin hij, met de heer Procureur des Konings, de daden, die hier en in de omgeving werden gepleegd, beschouwt als diefstal, vernietiging door benden gepleegd, aanslagen tegen de openbare veiligheid en andere misdaden en overtredingen. Hij kondigt aan dat weldra vergaderingen van verscheidene gezaghebbende besturen en overheden, in overeenkomst met het Duits bestuur, zullen onderzoeken, hoe men eetwaren, zoals boter en melk nog niet onder de voedingsbedeling begrepen, zal kunnen op een geregelde wijze tot beschikking van het volk stellen. De gouverneur waarschuwt bovendien tegen verdere handtastelijkheden, die onverbiddelijk en zwaar zouden worden gestraft.

In De (Belgische) Legerbode is onlangs medegedeeld, dat de familie Desmul uit Lokeren zeven zonen op het front had, waarvan er een roemrijk te velde is gesneuveld.

Naar men thans aan het blad schrijft, heeft echter de familie Moeyersoms-De Meyer, uit Berendonk (Antwerpen) het record. Van die familie zijn namelijk zeven zonen en een schoonzoon te velde.

22 juli 1916

Verordeningen in België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

De voornaamste verordeningen der laatste dagen zijn de volgende:

Met het waarnemen van de Duitse belangen bij de Belgische rekenkamer is belast de wirkliche geheime Oberregierungsrat baron von Gagern, lid van de rekenkamer van het Duitse rijk. Hij heeft het recht de geschriften van de Belgische rekenkamer in te zien, ophelderende verslagen te eisen, de zittingen bij te wonen en daar het woord te voeren; hij tekent alle besluiten der kamer voor gezien.

Het beheer der Duitse posten werd gemachtigd het reeds voor de oorlog bestaande post-, chèque- en giroverkeer met ingang van 26 september e.k. te hervatten. Vooralsnog zal deze dienst evenwel beperkt blijven tot binnen het gebied van het generaal-gouvernement.

Een verordening beveelt tussen 20 en 26 juli een schatting te houden van de opbrengst van alle met graan bebouwde akkers. Een andere beveelt het opnemen van alle machines voor metaalbewerking in het gehele generaal-gouvernement.

Volksopbeuring in België.

De vereniging Volksopbeuring, welke in het najaar van 1915 te Gent werd opgericht en zich ten doel stelt, de stoffelijke en zedelijke nood van het Vlaamse volk te lenigen buiten alle politiek en godsdienst om, heeft haar werk kunnen beginnen te Gent, Antwerpen, Brussel en Kortrijk. De vereniging doet nu een beroep op steun, om haar werk te kunnen uitbreiden over het gehele Vlaamse land. Er is een comité in Nederland gevormd, dat gelden wil inzamelen en deze door bemiddeling van het Algemeen Nederlands Verbond doen ten goede komen aan het Vlaamse volk.

Het bestuur van dit Nederlands comité bestaat uit de volgende personen: erevoorzitters: mgr. H. van de Wetering, jhr. mr. A. F. de Savornin Lohman en Th. Th. Van Welderen baron Rengers;

voorzitters: Marc. Emants en Leo Meert; secretarissen: prof. dr. Jul. Persijn en jhr. R. Groeninx van Zoelen; penningmeesters: L. Simons (Prinse Vinkepark 12, Den Haag); leden van het bestuur: mevr. D. Bogaert-de Stürler de Frienisberg, mevr. Van Sandick-van Schilfgaarde en O. Montem; raad van advies van het bestuur: mej. E. Baelde, luit.-kol. H. D. H. Bosboom en C. K. Elout.

Van Belgische zijde.

Havre, 23 juli. De regering heeft een instelling in het leven geroepen ten einde onmiddellijk te voorzien in het gebrek aan schepen voor de levensmiddelenvoorziening van het bezette gedeelte van België en Frankrijk. Er zijn aan de reeds bestaande vloot negenendertig schepen toegevoegd.

24 juli 1916

Belgische steenkolen.

In verband met de grotere vraag zijn de Belgische steenkolenmaatschappijen van plan de prijs, van 1 augustus af, met 2 F per ton te verhogen. De productiekosten zijn gestegen, de cokesproductie is onvoldoende en de voorraden zijn uitgeput, zodat, naar gemeld wordt, deze prijsverhoging alleszins redelijk is.

Onze correspondent Emanuel de Bom te Antwerpen schrijft ons, op 21 juli:

Van de bekende firma L. Gevaert en C^o, Oude God bij Antwerpen, heeft het Antwerpse Comité voor hulp (Gildekamerstraat 6) ten bate van onze behoeftige landgenoten een bedrag van 20.000 frank ontvangen. Vooral in een tijd als deze, een fraai gebaar!

27 juli 1916

Uit Luikerland.

Luik, 24 juli.

Verleden donderdag, 20 juli, 10 uur 's avonds, Duitse zomertijd, natuurlijk, stond bij de voet van de Haute Sauvenière, die ik moest opklauteren om huiswaarts te keren, een menigte volk, in volle ernst gapend naar de hemel te staren. Al wie naderde, hield stil en keek even ernstig de wolken in. Ik ook. Een zeppelin, dacht ik. Horen kon ik niets. De andere kijkers evenmin. Boven de Boulevard de la Sauvenière blonk en pinkte een lichtje in de doorn. Zo spoedig herkende men een ster. De minst lichtgelovigen moesten maar onmiddellijk hun weg voortzetten en enigen luid lachen, vooraleer de kijkende kudde begreep wat het werkelijk was, dat ze zag. Eindelijk lachte, giechelde de kijkende kudde ook, vloeide uiteen en weg. Ik ben overtuigd dat velen vandaag nog niet overtuigd zijn dat ze niets zagen dan een ster. Ze zullen misschien hun leven lang staande houden en hun kleinkinderen vertellen, dat op die datum een reusachtig luchtschip door onze dampkring is gedreven en zijzelf het gezien en gehoord hebben.

De dorpelingen zijn bijgelovig, zegt men. Zou een ruim deel van de zogenaamde overbeschaafde bevolking der grote steden het minder zijn? Herinnert ge u nog wel, wat ik u vroeger vertelde over uitvindzels omtrent het verraad, door de Vlamingen van Antwerpen gepleegd, bij de overgave van hun stad aan de Duitsers? En nog meer andere ongelooflijke verschijnselen van bij- en lichtgelovigheid hier? Want als het de Vlamingen geldt, moet er, in de stad waaruit ik u schrijf, niemand het artikel ex cathedra tot geloofspunt uitroepen,

opdat dadelijk iedereen, die onder het gewone volk geboren Waal is, het nieuws goedgeunstig onthaalt en het onmiddellijk in klinkende munt omzet. Een Vlaming, moet ge weten, “c’est un flamind”, en dit betekent in de Waalse mond een verachterd wezen, in staat om blindelings alle kwaad te doen en volk en land in gevaar te brengen. Die Vlaming wordt spoedig veel minder gevaarlijk, wanneer hij goed Luiker Frans of Luiker Waals heeft leren spreken en doorgaat voor iemand, die voor geen goud zijn eigen taal nog wil mondig laten worden. Hij kan even spoedig opgaan tot een wezen, voor wie iedereen eerbied betuigt, ja, zelfs aanbidding zou plegen tot eer van zijn moed en zijn adellijkheid, op voorwaarde dat hij niet alleen zijn volk verraadt en versmaadt, maar ook nog daarbij meesterlijk smaalt en hamert op iedereen, die hier en elders, als Vlaming, de Vlaamse Beweging op om het even welke wijze goedkeurt of steunt.

Lang niet geheel onze Luiks-Waalse bevolking is de Vlaming stelselmatig vijandig, doch zij, die hem wel wantrouwen of met de nek aankijken, zijn juist Walen, die mondeling en schriftelijk beweging maken en als het past “bi appetite”, zo rumoerig kunnen roeren, dat stad en land het horen. Dat de hier en elders wonende, niet in de Waalse menigte opgenomen Vlamingen, zeker niet op hun tong gevallen, daarbij in de weer komen, behoeft geen betoog. Dat het gerucht, daarbij ontstaan, dan nog scherper klinkt door den lande evenmin. In de eerste oorlogsdagen, toen het Belgisch leger zo meester was over Luik en het Luikse, zoals thans het Duitse, was een Vlaming, of een Hollander, iets wat op hetzelfde neerkomt, hier een wezen, dat maar even de bek moest roeren, in zijn eigen taal wel te verstaan, om ipso facto te worden opgescheept als spion en met spoedbestelling naar de kazerne der lansiers te worden gezonden, om aldaar te worden ingekerkerd tot nader bescheid. Bij honderden hebben ze daar gezeten. Ik moet u zeggen, wat ge zeker wel weet,

dat de overgrote meerderheid soldaten, die thans aan de IJzer het vaderland redden, Vlamingen zijn.

Nu gebeurde het dan in deze eerste dagen, nog zo rijk aan vertrouwen en aan hoop, dat ik met vrouw en kind over de Boulevard de la Sauvenière en de Boulevard d'Avroy wandelde. Daar lagen onze lieve soldaten, voor wie ons hart klopte en onze ziel gloeiend in liefde was. Ze wachtten er met paarden, kanonnen, wagens, kortom met gans hun oorlogsuitrusting. De nood werd elke dag, elk uur prangender. De ramp hing, als een aanstormend onweer, boven de horizon en was zichtbaar. Doch we vertrouwden, dat ze nog kon afdrijven. We spraken Nederlands en bleven zo pratend staan voor een onderofficier en enige soldaten, rustend op de affuiten. Pas had de onderofficier ons gehoord, natuurlijk niet verstaan, of hij verwijderde zich een eindje in fluisterende samenspraak met een graadgenoot.

Hou je flink, riep ik mijn vrouw toe, we zijn spionnen.

En we hielden stand en praatten maar onverstoord door, totdat de beide onderofficieren weer voor ons kwamen post vatten, met een loense oogopslag. Welke heilige geest sprak me in? Ik stapte beslist naar hem toe. En in het Frans.

Meneer, u houdt ons voor "espions".

Men zou het zeggen.

Hebt u hier ook Vlaamse soldaten?

Daar staan er drie.

Nu kon ik met die jongens, van Brussel en van Leuven "Vlaams klappen".

Wil je nu tegen je overste zeggen, dat ook ik Vlaming ben?

Een Brusselaar – de Brusselaars zijn waaghalzen – deed het en de onderofficier scheen voldaan.

Meneer, ging ik weer tot hem, u bent zeker Waal? Dat is een eer. Ik ben Vlaming, en ook dat is een eer. Wie in Luik, waar zoveel vreemde talen worden gesproken, op deze wijze thans spionnen moest in hechtenis nemen, kwam nooit klaar.

Hier is mijn kaart. De man verontschuldigde zich onder militaire vorm. Toch kon ik hem niet afkeuren. Hij was immers Belg, en dit wou voor ons in die dagen wat betekenen. Ik vergeet bijna erbij te voegen, dat de honderden aldus aangehouden verspieders toch, na één nachtverblijf in de kazerne, weer op vrije voeten kwamen.

Daar de overgrote meerderheid der Waalse bevolking in het geheel onze taal niet kent - bij de jeugd wordt dit veel beter - weten zij niets over de toestand van de Vlaamse bevolking. De ontwikkelde Walen zijn beslist overtuigd, dat iemand, die geen Frans kent, niet onder de beschaafde mensen kan worden opgenomen. Ze weten niet eens, hoe in Vlaams België het onderwijs kan worden gegeven in een voertaal, die toch, zo zeggen ze dit, door geen twee Vlamingen op dezelfde wijze wordt gesproken! Ik herhaal, dat de jongste geslachten met bewuster oog kijken en heel anders denken, heel anders doen ook, want ze leren graag Nederlands.

Nu hebben ook al die onwetenden en achterdochtigen sedert maanden weer een ander deuntje leren zingen. Ze zijn overtuigd, dat Duitser en Vlaming op beste voet met elkaar staan. Ze zien, dat een Duitser gemakkelijker met een Vlaming dan met een Waal spreekt, doch weten niet dat de beide talen, die zij spreken, zeer nauw met elkaar verwant zijn. Van deze overtuiging tot de andere: de Vlaming

verraadt en verkoopt zijn land, is de afstand niet groot. Wie verwondert het dan, dat men bij de Walen heel anders denkt over de vervlaamsing van de Gentse hogeschool dan bij de meeste Vlamingen? Wie verwondert het, dat men meent, dat in Duitsland de Vlaamse krijgsgevangenen voorrechten genieten boven de Walen? Mensen, die volstrekt geen begrip hebben noch van wording noch van loop der zaak, die geleid heeft tot het ontzetten uit hun ambt van een paar Vlaamse leraars, thans in Holland verblijvend, kunnen geen verwondering baren, wanneer ze zo maar gedurig aan een deel van de bewegende Vlamingen horen zelfstandigheid, zelfbeheer vragen. Ze vergeten dat de Walen de eersten geweest zijn, en wel de allereerste de Luiker senator Dupont, in volle senaatszitting, die gesproken hebben over “la séparation administrative”. Ze vergeten, de Walen, dat hun zo hooggeachte professor Chauvin, een voorkamper nochtans van de Waalse, ons vijandige beweging, op een voordracht in de gehoorzaal van onze universiteit, voordracht waarop wij aanwezig waren, woordelijk uitriep, na Frankrijk te hebben verheerlijkt: “Wallons, ne souhaitez pas de devenir des Français, vous y perdriez beaucoup de vos précieuses libertés” (Walen, wens niet om Fransen te worden, jullie zouden er veel van uw kostbare vrijheden bij verliezen).

Waarom komt men nu weer in onze stad met een nieuwe hatelijkheid aandragen? De overlevering gaat, dat dertig Vlamingen de aanhechting met Duitsland schriftelijk hebben gevraagd. “Het zijn er maar tien”, zeggen sommigen. – “Nu pas” meent iemand te weten. – “Staat het gedrukt?” – “Nee, men vertelt het” – “Mis”, besluit een andere, die het zeker weet. “Het zijn er tien. Het stond voor weken in een Duits blad.” Kortom, dit alles is hoogst betreurenswaardig.

Wat zou er een geraas opgaan moest eens een Hollander hier komen peroreren met de kreet: “Vlaanderen is een hoekje van Holland!” Of een Vlaming het omgekeerde gaan zeggen in Den Haag?

Ik herinner me thans de redevoering, in 1860 door Mathias De Vries, uw beroemde landgenoot, uitgesproken te Damme, bij de onthulling van het standbeeld van onze Jacob van Maerlant. Op dit feest was het fijnste van Hollands en van Vlaanderens geest aanwezig. De redenaar verklaarde dat het feest was in noord en zuid en van Maerlant behoorde tot de ganse Dietse stam. Zo riep tenslotte die grote Hollander de Vlamingen toe: "Ontvang de groet en de dank van uw broeders uit het noorden. Wij weten het, dat die verklaring u welkom is. De macht der staatsstormen heeft ons van elkander gescheiden; maar dertig jaar zijn over de scheiding heengegaan, en "de oude veten zijn vergeten."

... België en Nederland zijn meer dan ooit in trouwe vriendschap verbonden ... Met het oog op een groots verleden, vernieuwen wij het besluit om gezamenlijk naar een grootse toekomst te streven. Aan de voet van het standbeeld van Maerlant heeft Vlaanderen aan Holland de hand gereikt; Holland beantwoordt van harte de handdruk, en eenparig verheffen wij de kreet: "Leve de eendracht tussen België en Nederland!"

Dit ten minste is een gezonde taal, spruitende uit een heldere, bezadigde geest. Mochten onze broeders, de Walen hier, die ons wantrouwen, en de Walen buiten het land, die over aanhechting van Hollands gebied spreken, daaraan een voorbeeld hebben!

Dienstplichtige Belgen.

Havre, 27 juli. De nieuwe militaire wet wordt morgen in de onzijdige landen afgekondigd. Alle Belgen zullen zich moeten opgeven; zo niet, dan worden ze als deserteurs beschouwd, maar alleen de ongehuwde mannen van 18 tot 30 jaar zullen binnenkort opgeroepen worden. De wet bepaalt, dat alle Belgen, die na 30 juni 1876 geboren zijn en voor 1 juli 1898 moeten dienen, behalve: 1°. Zij, die zich

bevinden op bezet Belgisch gebied; 2°. Zij, die deel van het leger uitmaken; 3°. Zij, die deel van het leger van een bondgenoot uitmaken; 4°. Zij, die voorgoed vrijgesteld zijn.

De mannen, die voor de dienst aangewezen worden, zullen in zeven groepen verdeeld worden: 1°. De gehuwde mannen, geboren na 31 december 1894 en voor 1 juli 1898 en de ongehuwde mannen, geboren na 30 juni 1886 en voor 1 juli 1898; 2°. De ongehuwde mannen, geboren na 30 juni 1881 en voor 1 juli 1896; 3°. De ongehuwde mannen, geboren na 30 juni 1876 en voor 1 juli 1881; 4°. De gehuwde mannen, geboren na 30 juni 1886 en voor 1 januari 1895; 5°. De gehuwde mannen, geboren na 30 juni 1881 en voor 1 juli 1886; 6°. De gehuwde mannen, geboren na 30 juni 1876 en voor 1 juli 1881; 7°. De mannen, geboren na 30 juni 1876 en voor 1 januari 1895, wiens onmiddellijk in effectieve dienst treden noodlottige gevolgen zou hebben.

Reis (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 24 juli.

Hooggeachte lezeressen en lezers, ik ben terug uit Gent, hoofdstad van Vlaanderen.

En nu durf ik u met aandringen verzoeken: haal daarvoor uw schouders niet geringschattend op: naar Gent gaan van Brussel uit is een ganse expeditie; Gent immers ligt tegenwoordig buiten België, beschouwd als staatseenheid; geheel Vlaanderen, en Gent in het midden, staat en gaat onder gans andere instellingen en wetten; zij zijn etappegebied; men leeft er onder oorlogsregime met al wat zulks medebrengt. Voor een journalist wil dus naar Gent gaan zeggen, iets als oorlogscorrespondent worden, met al de gevaren, maar ook al het heroïsche, dat daaraan verbonden is. Dit was ik mij dan ook zeer

bewust: het had mij in een stemming gebracht, waar ik wenste u van te doen profiteren: ik wilde u, trouwens met instemming van wie daarover beschikken, enkele lessen geven over de anatomie en fysiologie van een etappestad, en ik stelde mij voor dat jullie daar genoeg aan beleefd zouden hebben. - Helaas, ik wist nog niet welke bittere desillusie ik mezelf, om niet van u te spreken, bezorgde!

Oorlogscorrespondenten, ge weet het, worden tot hun krijgshaftige tochten doorgaans uitgenodigd door de strijdende partij die daar enig heil van verwacht. Met correspondenten in het etappegebied is het enigszins anders gesteld: dezen moeten zelf de toelating vragen, hun standplaats te mogen verlaten voor de oorden waar, als men het aldus uitdrukken mag, de oorlogssaus wordt klaargemaakt. Hij moet het vragen, en is dan ook helemaal niet zeker, dat hij wordt verhoord. Het evangelische "Klop, en men zal u opendoen," geldt niet voor de etappe, dan als men heel lang klopt, alle vrees voor onbescheidenheid terzijde stelt, en een struis geloof heeft in de uitkomst: wat driemaal geweigerd wordt, wordt een vierde maal toegestaan misschien: als zoveel in deze oorlog komt alles op uitstaansvermogen aan; en dat ik veel heb moeten aandringen, spijt mij niet, vermits het mij mijn taaiheid bewijst. Ik moet trouwens bekennen, dat, eenmaal de weerstand gebroken, alles van een leien dakje scheen te willen lopen: nooit werd een pas zo spoedig en met zoveel inschikkelijkheid uitgereikt; nooit werd iemand, wiens geval op het mijne kon gelijken, zoveel bereidwilligheid bewezen. Mijn etappegebiedpad liep, scheen het mij, over rozen: van de enkele dagen, die ik in Gent door zou brengen stelde ik mij, ook en vooral voor u, het beste voor. Het was dan ook met een gerust en voldaan hart, dat ik gisterenmiddag aan het Noordstation te Brussel om een kaartje tweede klasse verzocht, dat mij uit vrouwenvingers zonder moeite werd toegereikt; de man, die mij door zou laten, bestudeerde zonder veel aandacht mijn pas en mijn portret (dat trouwens

allesbehalve merkwaardig is), en vertrouwde mij zeer beleefd toe, dat mijn trein op Gleis 9 naar mij stond te wachten. Argeloos waagde ik mij op het perron: ook daar niets abnormaals; ik had er desnoods op beide oren kunnen slapen, hoe ik het ook in geen twee jaar tijd haast betreden had, hetgeen zo'n perron een nieuwe jeugd schenkt, die uw aandacht wakker houdt.

Wij reisden met Duitse stiptheid af, ik en een uniek reisgezel, die enigszins schichtig scheen, en niet op zijn gemak. Kwam de conducteur, die een rechtmatige eis naar ons kaartje formuleerde, dan bezag mij mijn medereiziger, en knipoogde of hij een poets aan die conducteur had gespeeld. Toen het een deftige heer in licht zomerpakje was (een toilet, dat ik overigens vanwege het onzekere weer niet goedkeuren kon), welke heer, na ons geheimzinnig een papier achter een groenig micaruitje getoond te hebben, ons zeer beleefd naar onze pas en Personalausweis vroeg, gaf de reisgezel gejaagd gevolg aan dat verzoek, maar knipoogde weer zodra de heer de rug had gekeerd, om uit te barsten in een onhoorbare lach zodra hij verdwenen was. Die medereiziger deed zowaar of wij einde der achttiende eeuw door Calabrië aan het reizen waren, met een diligence waar de gebruikelijke rovers het ditmaal bijzonder op gemunt moesten hebben. Maar het gebarenspeel van mijn makker maakte op mij geen abnormale indruk. Ik kon natuurlijk niet weten hoe het stond met zijn geweten: het mijne was volkomen in orde, en op alle omstandigheden en gebeurlijkheden voorbereid; er was zelfs die kalmte in mij, die de grote veldheren de vooravond van een slag eigen moet zijn. Ik ging, eenvoudig, naar Gent, zoals ik voor de oorlog wel vijfhonderd maal, eveneens te uwen behoeve, gedaan had. En in die gemoedsgesteldheid was het, dat ik te Gent, even eenvoudig aankwam.

Reiszak in de ene, pas, identiteitskaart en Fahrkarte in de andere hand, stapte ik naar de uitgang. Ik liet beleefd de dames voor

(ongelooflijk hoeveel meer dames dan heren reizen tegenwoordig), zodat ik zo goed als de laatste was om mijn papieren, mijn “sesam, open u!” te doen controleren. De onderofficieren die met dat werk belast waren, zagen er mij zeer inschikkelijk uit: onder hun bezigheden dronken zij een onschuldig kopje koffie, hetgeen de bezigheid niet is van mensen die op iemands vrijheid loeren. En nochtans ...

Ik toonde mijn papieren. De ene onderofficier toonde ze aan de andere. Zij betuurden ze alle twee met vlijt of het palimpsesten waren. Dit gaf mij nog geen argwaan: die mensen deden hun werk met zorg, en dan ... ik was immers in orde! – “Waar komt ge vandaan?”, werd mij met een ietwat scherpe blik gevraagd. Ik antwoordde met nobele eenvoud, en zonder de minste achterdocht: “Uit Brussel, zoals u zien kunt.” “En wat komt gij hier doen?” werd mij andermaal toegevoegd op een toon, alsof men er mij wilde doen inlopen. Ik zei bij mezelf: de dienst wordt hier met merkwaardige nauwkeurigheid waargenomen, en luidop verklaarde ik, ditmaal enigszins uit de hoogte: “Maar dat ziet u toch: Geschäfte!” De twee Cerberussen bezagen elkaar, terwijl een geheimzinnige glimlach over hun lippen kwam spelen. “Wacht een beetje!” zei de ene, en hij liep met al mijn papieren weg, terwijl de andere bedaard aan zijn koffie nipte, en mij een knipoogje gunde, dat mij aan mijn medereiziger denken deed, zonder dat ik trouwens in de verste verte aan een complot zou denken, en met geen ander gevoel dan dat men mij, om redenen die ik niet kennen moest, een bijzondere onderscheiding vereerde; dat men mij trouwens ogenblikkelijk doorlaten zou, daar kon ik niet aan twijfelen.

“Gij moet onmiddellijk weer naar Brussel!” kwam mij de eerste onderofficier met enige gejaagdheid melden.

Ik was verbluft: “Zijn dan mijn stukken niet in orde?” vroeg ik. “O ja!” stemde de man in. “volkomen in orde! Maar ... ge moet zo spoedig mogelijk weer naar Brussel!” Ik dacht aan een grapje: “Zijn hier misschien gevallen van cholera in Gent?”, geksheerde ik, want ik zag het hachelijke van mijn lot nog niet in. “Weet ik niet”, zegde de sergeant, “maar gij moet terug naar Brussel, en met de eerstkomende trein nogal”. Ditmaal begreep ik: ik was in Gent blijkbaar ongewenst. “En waarom moet ik dan terug?” vroeg ik, met een begin van arrogantie, “er is toch uit Gent een Genehmigung gekomen: zie maar op mijn pas!” “Ja, ja, dat is volkomen juist”, meende mijn zegsman, “maar ... ge moet terug!” “En men heeft mij te Brussel toch een reiskaartje gegeven!” verhief ik de stem. De man bleef kalm, langde zijn kop koffie ten teken dat de audiëntie was afgelopen, en murmelde voor zich uit: “Ge moet terug naar Brussel ...” Ik zag wel dat er niets aan te doen was. “Das ist der Krieg,” filosofeerde ik, en vroeg als de ter dood veroordeelde die naar een laatste glaasje rum verlangt: “En wanneer heb ik een trein?” Dit luchtte de heren op: ik was geen weerbarstige, zij zouden van hun wapens geen gebruik te maken hebben. Vol dienstwilligheid werd mij nu verklaard dat die eerste directe trein eerst vier uur later wegging; maar men vond een combinatie uit die uiterst voordelig mocht heten: over twee uren zou ik in een trein stappen, na natuurlijk een nieuw kaartje genomen te hebben (dit sprak immers vanzelf!) in een goede boemeltrein vol degelijke traagheid, die mij brengen zou naar Denderleeuw, alwaar ik overstappen zou en een andere trein nemen die mij veilig in Brussel brengen moest. Ik zou aldus wel een uurtje langer moeten rijden, maar ... men zou twee uur vroeger van mijn aanwezigheid verlost zijn. Ik nam een besluit. “Goed,” zegde ik, “dan ga ik hier vlak over het station iets eten, wat ik sedert vanochtend niet meer gedaan heb. Op gesteld uur ziet gij mij hier terug. Ik zal u mijn bagage in pand laten.” De twee bedienden zetten verschrikte ogen op. “Neen, in Gods naam neen,” barstten zij uit. “Hier blijven!

Daar, op dat bankje gaan zitten, onder onze ogen! Geef hier uw pas: wij schrijven er op dat gij vooral het station niet verlaten hebt!” Zij deden het, geachte lezeressen en lezers; zij deden het in prachtig onderofficieren-schrift, en met veel applicatie, na nogmaals, als echte Lavaters, mijn portret te hebben onderzocht, dat prijkt op de kaart die men in het officiële Vlaams “eenzelvigheidsbewijs” noemt: een woord waarvan mij eerst nu de volle betekenis en de onschatbare juistheid duidelijk werden ...

Ik ging zitten op mijn bankje. Voor mij stapte, met gemeten stappen en de vrees dat hij vooral geen stap te veel zou doen, een schildwacht. Telkens bezag hij mij tersluiks: ik beantwoordde zijn blik met de mijne, die er uit moest zien als die van een hond voor een slagerswinkel van voor de oorlog. Dat duurde al een kwartier, als de schildwacht mij argwanend vroeg: “Wat doet ge hier?” Ik antwoordde: “Wachten.” – “Op wat?” vroeg de man. “Op de trein,” zegde ik. – “Maar ge zijt pas aangekomen!” verwonderde zich deze man vol argeloosheid. – “Dat is zo”, antwoordde ik, “maar men stuurt mij terug.” – “Ach zo!” zegde de schildwacht die zijn wandeling hernam zonder zich verder te verbazen ... Tien minuten later naderde hij mij weer. “Moet ge nog lang wachten?” ondervroeg hij. – “Twee uur”, zuchtte ik. “Ach!” beklagde hij mij; maar voegde er na een paar minuten troostend aan toe: “Ik wacht hier al twintig maanden! ...”

Ik begon mij te vervelen, ging machtiging vragen tot het kopen van sigaren die men in het station krijgen kon. Ja, dat mocht. Ik kocht sigaren. Ik proefde al de merken die daar te krijgen waren. Intussen bestudeerde ik het station: ik had het tot hiertoe verfoeid; nu vond ik het buitengewoon oordeelkundig gebouwd, want gevangenschap stemt mild bij het beoordelen van architectuur. - Met een kennersoog gunde ik ook een lange reeks minuten aan het boekenstalletje waar ik drie verschillende Duitse vertalingen van Hendrik Conscience's “Leeuw van Vlaanderen” vond. Mij overleveren

aan vergelijkende vertaalkunde ging echter niet: dat boekenstalletje staat dicht bij de uitgang; ik mocht eens aan ontvluchten denken; ik werd teruggeroepen ... Gelukkig was daar het sigarenstalletje waar ook allerlei "herinneringen aan Gent" worden verkocht. Ik heb mij altijd door de studie van dergelijke volkskunst aangetrokken gevoeld: ik wijdde al mijn sympathie aan de houten klompjes die vernuftig als spaarpot zijn ingericht en waarlijk de dag van heden een nuttig werk mogen heten; aan de pennenstokken met een gaatje waarin men het Gentse Belfort, naar het leven gekonterfeit, in bewonderen kan; aan de zijden en fluwelen lappen van alle kleur en vorm, waarop tedere vrouwenvingers allerlei emblemen, en zelfs dit eigenste stationsgebouw, vaardig hebben gestikt, en die zonder twijfel een waardige versiering van menig Duits burgergezin zullen uit weten te maken ... Intussen rookte ik maar al die onderscheiden soorten sigaren, die een dankbare juffrouw mij aanpreef. Tot op het ogenblik dat ik daar dorst van kreeg, en mijn ogen uitzagen naar de bron waar ik mij aan lessen zou.

Ik waagde mij tot bij de wachtzaal. Binnen in die wachtzaal was een monumentale toonbank te zien in neo-Gotische stijl, voorzien van blinkende bierpompen. O! deze bierpompen voor wie dorstig is en gevangen zit! Er was echter een hele afstand tussen die pompen en mijn lippen: die afstand was afgebakend door een duidelijk gedrukte melding, waarbij alleen aan Heeresangehörigen toegang tot de drinkhal verleend wordt. Zover heb ik het voorlopig nog niet gebracht: stel u dan ook mijn wanhoop voor! ... Ik ging naar mijn cipiers, trachtte ze te vermurwen: zij bewezen mij echter een zin der discipline te bezitten, die geheel te hunner ere ware geweest, indien ik zo'n dorst niet gehad had. In deze dorst was ik dan ook even standvastig als zij, en zelfs standvastiger. Want, na goed uitgekeken te hebben of geen officieren in aantocht waren ... (hier werp ik een floers over de gebeurtenissen; het weze genoeg dat ik gedronken

heb. Ik zeg u alleen: krijgt gij ooit krijgsgevangenen te martelen, gebruik dan de dorst: het werkt probaat ...) Aldus verliep de tijd, - o! zonder zich te haasten! ... Ik nam een kaartje voor de terugtocht; mijn coupé reed voor; ik kon vaarwel zeggen aan de stad der Artevelde. Al wat ik er gehoord en gezien heb vindt gij hier boven getrouwelijk medegedeeld. Ik kan er nog aan toevoegen dat onderweg mijn pas het voorwerp was der bewondering van al de Duitse staatsambtenaren die het te zien kregen.

Wat de reden is van mijn gevangenschap kan ik niet zeggen, en zelfs niet raden. Aan een uitzonderingsmaatregel wil ik niet denken: ik zou waarlijk niet weten wat mij de onderscheiding bezorgt. - Dat er in Gent nog heel wat meer te zien is, spreekt vanzelf. Ik keer dan ook bij de eerste gelegenheid terug, en men verzekert mij ter bevoegde plaats dat ik dan een eindje verder kom dan de binnenzaal van het St. Pietersstation.

Ik verzeker u bij deze dat ik niet beter vraag ...

De Duitse gouverneur-generaal in België heeft een verordening uitgevaardigd betreffende de regeling van de handel in boter.

29 juli 1916

Leniging van de nood in België.

Van Belgische zijde schrijft men ons:

Het Nationaal Comité voor Hulp en Voeding in België – Algemeen Belgisch Steuncomité, dat ondersteuning verschafft zonder aanzien van onderscheid in taal, in godsdienstige of politieke gezindheid en waarvan de afdelingen te Antwerpen en te Gent staan onder de leiding van beproefde volksgezinden als Louis Franck en Eduard Anseele – heeft tot heden steun verleend aan 666.349 mannen,

552.000 vrouwen en 143.000 kinderen, samen 1.361.349 personen. Daaruit blijkt dat een vijfde gedeelte van de bevolking in de volstrekte onmogelijkheid is om in zijn onderhoud te voorzien. In de hierboven opgegeven getallen is geen rekening gehouden met de schamele armen, die in het geheim ondersteund worden, noch met de kleine burgerij, die tot haar laatste spaarpenningen opleeft en gebruik maakt van de goedkope maaltijden in de gemeentelijke restaurants.

Over de bestede sommen, ontvangen grotendeels uit giften van Belgen zelf, is nog geen verslag uitgebracht. Hoe groot echter de sommen moeten zijn, kan men opmaken uit het feit, dat op 31 juli 1915 reeds aan onderstand verleend werd een som van 37.916.667 frank, verdeeld als volgt:

Oost-Vlaanderen 5.080.294,50, Limburg 672.314,55, Kortrijk en omgeving 2.168.039,90, Brugge en omgeving 746.467,80, Antwerpen 4.669.808,60, Brabant 4.617.391,00, Brussel en omgeving 3.796.509,95, Luik 5.996.086,25, Henegouwen 7.490.239,30, Namen 1.523.067,00, Luxemburg 1.156.448,55.

Arme kinderen uit Walenland.

Dezer dagen arriveerde terug in ons land onze geachte vertegenwoordigster uit Luik, met een 14-tal arme kinderen uit Walenland.

Genoemde dame deelde ons mede, dat de nood onder de arme kindertjes in Luik en omgeving tot het uiterste gestegen is. Ze vergaan van honger en ellende.

Nu doet zich bij ons comité de moeilijkheid voor, dat wij voor tijdelijke kosteloze opnemings in Hollandse families nog vele plaatsen beschikbaar hebben voor Vlaamse, maar slechts enkele voor Frans

sprekende kinderen, terwijl voor jongetjes helemaal geen plaatsen meer zijn.

Wie helpt ons, deze arme kinderen te redden?

Wie wil vooral een Waalse jongen gedurende deze oorlog opnemen? (Leeftijd 1 tot ten hoogste 10 jaar voor jongens, 1 tot 15 jaar voor meisjes).

Het halen der kinderen uit België, het brengen in de huizen der pleegouders en het terugbrengen naar België geschiedt op kosten van het comité, terwijl gezindten bij gezindten (dus ook Protestanten bij Protestanten en Israëlieten bij Israëlieten) worden ondergebracht.

Aanvragen dienen gezonden te worden aan de bekende correspondentschappen van het comité of aan ondergetekende.

A. Kellenaers
Dir. R. K. Huisvestingscomité
Katwijk (Rijn)

30 juli 1916

Nieuwe postzegels van 8, 15 en 40 centiemen worden in verband met de verhoging der posttarieven op 1 augustus aanstaande in het door Duitsland bezette gebied van België ingevoerd.

31 juli 1916

Postchequeverkeer in Brussel.

Te Brussel is reeds op de 16e juli ll. een postchequekantoor opgericht.

1 augustus 1916

De volksvoeding te Gent en te Antwerpen.

Men meldt ons van Belgische zijde:

De Gentse afdeling van het Nationaal Hulp- en Voedingscomité, onder leiding van de socialistische volksvertegenwoordiger Anseele, heeft de kwestie der volksvoeding op kranige wijze aangepakt.

Voor de 13.000 huisgezinnen van werklozen van alle aard en allerlei opinie heeft het nationaal comité, met hulp van het stadsbestuur, één grote gaarkeuken ingericht. Tot voor enkele dagen zorgden eenentwintig grote keukens voor de voeding der tienduizenden mannen, vrouwen en kinderen. Die keukens waren gevestigd in de verschillende volksbuurten. Er was echter te veel onderscheid in wat die verschillende keukens opleverden. Nu is men ertoe overgegaan om deze gehele dienst der openbare volksvoeding samen te brengen in één enorme keukeninrichting, die te zorgen heeft voor het dagelijks voedsel van een vijfde gedeelte der gehele stadsbevolking. Het is een installatie van geweldige afmetingen en voorzien van de nieuwste wetenschappelijke verbeteringen op dit gebied. Het koken gebeurt met elektrische verwarming. Het spoelen, het hakken, het zeven, het vermengen, alles gebeurt met elektrische drijfkracht. Wanneer het eten klaar is wordt het met de grootste spoed vervoerd naar de eenentwintig lokalen in de volksbuurten, waar de ondersteunde huisgezinnen hun portie komen halen. Wat er door die 13.000 huisgezinnen per maaltijd wordt verbruikt lijkt fantastisch: 200 kg rundvlees, 200 kg spek, 1300 kg aardappelen, 650 kg kool, 300 kg selderij, 125 kg meelstoffen, 75 kg uien, 100 kg zout.

Eveneens te Antwerpen wordt het volksvoedsel verschaft door het Nationaal Comité voor Hulp en Voeding, met medewerking van het stadsbestuur. Daar zorgt men in de eerste plaats voor een gezonde voeding van de kinderen.

Dienstplichtige Belgen.

Onze correspondent te Havre heeft ons onlangs de voornaamste bepalingen geseind uit de Belgische besluitwet, waarbij een aantal Belgen onder de wapens geroepen worden. In het verslag, waarvan de Belgische ministers van oorlog, justitie en binnenlandse zaken de besluitwet bij de aanbieding aan koning Albert der Belgen vergezeld laat gaan, zeggen zij het volgende:

Onder de daden van soevereiniteit welke de regering tot plicht heeft aan uwe majesteit voor te stellen, zijn voorzeker de gewichtigste, in deze tragische omstandigheden welke ons land doorworstelt, diegene die betrekking hebben op het aanwerven van het leger.

Sinds lang reeds hebben de regeringen der volkeren die voor de bevrijding van ons grondgebied strijden, edelmoedig verklaard dat België, door zijn heldhaftige weerstand aan de overweldiger meer dan zijn plicht gedaan heeft, doch de regering is van oordeel dat de plicht der Belgen jegens hun vaderland de laatste opofferingen eist.

Ook heeft zij niet gearzeld, niettegenstaande de ongelijkheid van behandeling welke er voor onze landgenoten uit voortvloeit, aan uwe majesteit voor te stellen verschillende oproepen te richten tot degenen die naar den vreemde uitgeweken zijn en tot degenen die niet in het door de vijand bezette gedeelte van het Belgisch grondgebied verblijven. Zo kon zij de verliezen herstellen welke door het Belgisch leger ondergaan zijn, de nodige getalsterkte ervan handhaven en het zelfs versterken.

Zij heeft achtereenvolgens en bij voorbaat de militielichtingen van 1914, 1915, 1916 en 1917 opgeroepen. Zij heeft zekere klassen van mannen onder de wapens geroepen welke de vroegere wetten van alle militaire verplichtingen ontslagen hadden. Zij heeft een

vaderlandse oproep gedaan tot al de mannen van goede wil door zich vooral en dringend te richten tot de jonggezellen van minder dan 30 jaar.

De langdurigheid van de oorlog verplicht de regering haar toevlucht te nemen tot de laatste krachten door al de weerbare mannen, welke nog geen deel uitmaken van het leger, tot de dienst van het vaderland op te roepen.

De nieuwe oproep welke wij aan uwe majesteit voorstellen strekt zich uit over al de Belgen van minder dan 40 jaar, welke zich niet onder de macht van de vijand bevinden.

Het aanwerven van deze laatste reserve is een ingewikkeld en kies werk.

Uitgaande van de grondgedachte dat geen enkele Belg een nutteloze dienaar voor het lijdende volk mag zijn, heeft de regering tot plicht al de krachten waarover ze nog kan beschikken, met het grootste doorzicht te benuttigen en zonder overbodige opofferingen op te leggen aan geen enkele klasse van burgers.

De moderne wijze van oorlogvoeren kent iedere dag meer belang toe aan de takken van oorlogsnijverheid, aan de diensten of ondernemingen van algemeen belang, welke onontbeerlijke hulpmiddelen zijn voor de legers. Niets zou minder overeenkomen met een staatkunde, die op verstandige wijze rekening houdt met de werkelijkheid, en met de wel begrepen belangen van het vaderland, dan de arbeiders, die hun werkzaamheid en hun ondervinding aan die diensten en takken van nijverheid wijden, aan deze te onttrekken om hen aan een laattijdige en eenvormige militaire opleiding te onderwerpen.

Teneinde aldus het nuttigste gebruik te maken van al de krachten en aan eenieder de vaderlandse taak toe te wijzen welke hij op de meest geschikte wijze kan vervullen, stelt de regering aan uwe majesteit voor gemengde rechtbanken, samengesteld uit militairen welke zowel behoren tot het veldleger als tot het bestuur der oorlogsnijverheid en uit bijzonder bevoegde burgerlijke leden, te laten beslissen welke arbeiders, ten minste tijdelijk, voorwaardelijk moeten gehandhaafd worden in de diensten of nijverheden van algemeen belang.

Deze voorafgaande schifting, welke tegelijkertijd voortgezet wordt met de wervingsverrichtingen, zal deze merkelijk verlichten. De twee handelswijzen zullen door hun gelijktijdige aanwending de aanvullingsreserves, welke onontbeerlijk zijn voor ons leger, spoedig ter beschikking stellen van de militaire overheden.

De rekruten zullen, met het oog op hun ouderdom en hun familietoestand, in de verschillende wapens en de verschillende diensten van het leger gerangschikt worden, evenals in zeven verschillende groepen, welke achtereenvolgens of gelijktijdig onder de wapens zullen geroepen worden.

In de laatste groep, welke ten vroegste vier maanden na de uitvaardiging van de besluitwet zal mogen opgeroepen worden, zullen de mannen geplaatst worden, waarvan het onmiddellijk onder de wapens roepen, wegens een uitzonderingstoestand, noodlottige gevolgen zou hebben voor hun familie of hun zaken. Deze bepaling, evenals al degene welke betrekking hebben op het rangschikken der rekruten in verschillende groepen, is overgenomen uit de Engelse wet die van alle verplichtingen vrijstelt de tot de dienst opgeroepen mannen welke in die pijnlijke toestand verkeren.

De bepalingen betreffende het uitstel zijn ingegeven door de in Frankrijk en in Groot-Brittannië in zwang zijnde wetgeving en bestuurlijke rechtspleging.

De gewichtige stonden welke wij thans beleven wettigen de strenge strafbepalingen die de door het besluitwet opgelegde verplichtingen bekrachtigen.

Zekere overtredingen zullen door de wervingscommissies beoordeeld worden op het oogenblik zelfs als zij, die er zich aan schuldig gemaakt hebben, voor haar zullen verschijnen. De bedreiging met een werkelijke en onmiddellijke beteugeling is de ernstigste waarborg voor de uitwerking van de wet.

De belangrijkste overtredingen welke gelijkgesteld worden met desertie zullen door de militaire rechtbanken beoordeeld worden.

De bijzondere moeilijkheden, welke zich voor het toepassen van de besluitwet in onzijdige landen zullen voordoen zowel in opzicht van aanwerving als van verlenen van uitstel, wettigen de overgangsbepalingen waarbij de werkelijke oproep in die landen voorlopig beperkt wordt tot de ongehuwden van minder dan 30 jaar.

2 augustus 1916

Een waarschuwing van baron von Bissing.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Op de muren van de gehele stad is een waarschuwing van baron von Bissing, de Duitse gouverneur-generaal in België, geplakt, welke in niet-ambtelijke vertaling in het Nederlands aldus luidt:

Zoals reeds meermalen het geval was, worden ook nu weer de aanvallen der Frans-Engelse legerafdelingen, ondersteund door gele,

bruine en zwarte troepen, er toe gebruikt om fantastische geruchten, waaraan elke wezenlijke grond ontbreekt, over een op handen zijnde ontruiming van België door de Duitse troepen te verspreiden. Het doel van dit alles is duidelijk: de bevolking van het land moet onrustig gemaakt worden en door een voorgewende onzekerheid van de naaste toekomst ook van het geregelde werk, als grondslag van orde en tevredenheid, afgekeerd worden. Zelfs hebben onverantwoordelijke opruiers pogingen gedaan om arbeiders, die na langdurige werkloosheid weer een goed loon konden verdienen, te bewegen hun werkplaatsen terug te verlaten.

Evenals in vroegere soortgelijke gevallen, waarschuw ik ook nu weer de werkzame en verstandige gedeelten der bevolking in hun eigen belang op de meest nadrukkelijke wijze ertegen, aan die valse geruchten geloof te schenken en zich in hun geregelde broodwinning op een dwaalspoor te laten brengen. Met welk goed recht ik dit woord van vermaan laat horen, zal ook nu weer de naaste toekomst leren.

De onder mij geplaatste besturen hebben de opdracht de verspreiding van leugenachtige berichten te vervolgen en streng te straffen. Ik wek de delen der bevolking, die inzicht hebben en willen werken, op in de verzekering voort te leven, dat ik en mijn bestuur voortdurend bemoeid zijn om in overeenstemming met andere te vervullen plichten voor het welzijn van het mij toevertrouwde gebied beter te zorgen dan zij doen, die tot haat aansporen en tot weerstand prikkelen, hetgeen ik niet wil dulden.

In het Vlaamsche Nieuws treffen wij weer drie verordeningen van de Duitse overheid in België aan. Twee van de gouverneur-generaal, waarvan de ene de inbeslagneming en het gebruik van suikerijwortels betreft, de andere het verbod om rafelmachines te gebruiken. De derde verordening is van generaal von Huene, de

gouverneur van Antwerpen, en betreft de visvangst in de openbare en van het militaire bestuur afhankende wateren binnen het gebied van de versterkte stelling Antwerpen.

Verder bevat het Vlaamsche Nieuws een bekendmaking van generaal von Bissing betreffende een wijziging van de grenzen van het generaal-gouvernement:

“Het zuidelijk deel van het arrondissement Kortrijk (West-Vlaanderen) wordt op 22 juli 1916 bij het etappegebied van het 4e Armee, de gemeenten Tielrode, Temse, Sint-Niklaas (Waas) en Nieuwkerken-Waas (Oost-Vlaanderen) worden op 24 juli 1916 bij het gebied van het Generaal-Gouvernement aangesloten.

De vermelde vier gemeenten staan van dan af onder de gouverneur van de vesting Antwerpen; het burgerlijk bestuur ervan is in handen van de Zivilpräsident der Provincie Oost-Vlaanderen te Gent.”

3 augustus 1916

Blijkens een bericht uit Brussel aan de Frankfurter Zeitung bedraagt het verlies over het per 30 april jongstleden afgesloten boekjaar der Belgische Mijnbouwmaatschappij Ougrée-Marihaye – een maatschappij, die met 52,7 miljoen frank aandelen- en 13 miljoen frank obligatiekapitaal werkt – 2,45 miljoen frank, tegen 2,60 miljoen in het vorige jaar en een winst van 10,63 miljoen in het jaar 1914.

4 augustus 1916

Nieuwe verordeningen in België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Na het koren van de oogst 1916 worden nu ook de suikerrijwortels (cichorei) van de oogst 1916-1917 aangeslagen; zij moeten verkocht

worden aan de suikerijafdeling van de "Zentral-Einkaufs-Gesellschaft für Belgien m.b.H." te Brussel. Het branden der wortels is verboden, evenals trouwens bij het koren, zoals een nieuwe verordening dat komt bevelen.

Met ingang van 25 juli werden de boterprijzen opnieuw geregeld, zodat 1 kg roomboter van 1^e kwaliteit nu in de kleinhandel 5,40 F kost, van 2^e kwaliteit 3,30 F, gezouten boter telkens 20 centiemmen minder. De prijs, die voor 25 juli betaald werd, was vrij wat hoger en varieerde rond acht frank per kilo.

Een grenswijziging! Het militair bestuur oordeelde het nodig, het zuidelijk deel van het arrondissement Kortrijk (d.i. de Frans-Belgische grensstreek, waarin o.a. Menen en Moeskroen liggen) bij het etappegebied van het vierde leger in te lijven. In verband met de kwesties van bevoorrading der burgerlijke bevolking, werd het generaal-gouvernement met een dienovereenkomstig stuk uitgebreid, en wel de gemeenten Tielrode, Temse, Sint-Niklaas (Waas) en Nieuwkerken-Waas, in de provincie Oost-Vlaanderen, op de linkeroever van de Schelde gelegen. Deze vier gemeenten komen nu onder de gouverneur van de vesting Antwerpen, terwijl zij, wat het burgerlijk bestuur betreft, in handen zijn van de Zivilpräsident der provincie Oost-Vlaanderen te Gent.

5 augustus 1916

Nederlandse Vereniging van Weldadigheid te Gent.

Het verslag over het 6^e verenigingsjaar van de Nederlandse Vereniging van Weldadigheid te Gent over 1915 meldt, dat dit een jaar is geweest van grote bedrijvigheid en werkzaamheid.

Het stadsbestuur heeft welwillend een lokaal ter beschikking gesteld, waar de talrijke ondersteunden te woord worden gestaan en uitbetaald.

De nood van vele landgenoten was door de oorlogstoestand hoog geklommen. Velen, die vroeger in betrekkelijke welstand hadden verkeerd, waren tot armoede vervallen en klopten aan om hulp. De middelen waren echter zeer beperkt. Op het einde van juni waren alle inkomsten van het hele jaar reeds uitgegeven en goede raad werd duur. Maar als de nood het hoogst is, is de redding nabij. De vereniging ontving 1000 F door tussenkomst van de heer Van Vollenhoven, gezantschapsraad bij de Hollandse legatie te Brussel, vanwege het Koninklijk Steuncomité 1914, en later door persoonlijke stappen van een der bestuursleden en door tussenkomst van de heer mr. Th. Stuart in Amsterdam, tevens een gift van 1000 frank vanwege het Nederlandse Comité tot steun van Belgische en andere slachtoffers van de oorlog. Maar ook deze sommen bleken spoedig niet voldoende te zijn om in de ellende der behoeftigen enigszins te voorzien. Gelukkig nam het Nationaal Steuncomité de zaak ter harte. Na persoonlijke besprekingen met het bestuur van die instelling en na het bezoek aan Gent van de secretaris van het comité, de heer Van Ysselsteyn, heeft het Nationaal Steuncomité sedert einde oktober de middelen verschaft om meer dan 200 huisgezinnen, vertegenwoordigend ongeveer 1000 personen, naar gelang der behoeften wekelijks te ondersteunen. Ook zijn levensmiddelen en kleren toegezegd.

In 1915 is 13.029,63 frank uitgegeven.

7 augustus 1916

Uit Luikerland.

Luik, 3 augustus.

Mag ik even in een van mijn brieven wat zeggen over onze in deze oorlogstijd meer dan ooit dierbare jeugd, en over onze scholen, waarin ze wordt opgevoed, lichamelijk, verstandelijk en zedelijk? Een ruim gedeelte van onze schoolgaande kinderen is reeds tot 1 oktober met verlof. Weldra zullen al onze onderwijsgestichten tot dan gesloten zijn. Nooit, zou men denken, komt voor kinderen een treurige vakantie. O! die van 1914 was ontzettend treurig. De reeds lang verwachte oorlogsorkaan hing over heel Europa loodzwaar dreigend in de lucht. Het was zaterdag, 1 augustus. België dreunde van het gerucht der mobilisatie. Onze jongens waren reeds allen weg naar de naburige vestingen. In gans de stad was maar één woord meer in de taal: oorlog. In zekere school waren reeds de leerlingen naar huis en hadden verscheidene onder hen hun leraars vast gezworen, naar de ransel te zullen pakken, zodra ... En bestuurder en leraars glimlachten tegen dergelijke kinderpraat en hadden die jongens, "les blancs becs" vaderlijk op de schouders getikt.

Wie weet, heren, zegde de bestuurder, vooraleer van zijn leraars afscheid te nemen, waar we in oktober zullen zijn.

Geen enkele leraar vreesde iets, doch er was een erg zware drukking in ieders hart en uit deze ontstond een algemene zucht. Wie weet?

O! de vakantie van 1914 was bitter treurig. Velen verlieten de stad en trokken naar het strand of naar de donkerste diepten van onze Ardennen. Er zijn er, die met moeite zijn weergekeerd, om hier hun werk te hernemen, denkend hoe rustig en kalm daar alles was, aan de zee en hoe de gelukkige mensen daar nooit iets van de oorlog zouden zien. "Gelukkig Vlaanderen, gelukkig strand!" zo zuchtten ze. En thans ... ? O! daar zullen de vakanties nog altijd treurig zijn. En hoever, eindeloos ver is dit nu van ons. We kunnen ons strand niet

meer bereiken. Anderen gingen vreugdevol nog de vakantie in, ergens naar een hun toeschijnend vredesoord van België. Zij kwamen nooit weer en zijn thans in het rijk der doden. Nog anderen hadden nauwelijks hun koffer klaar, met alles daarin voor lekkere rustdagen, waarop men door niemand zou worden gehinderd, door niemand zou worden gedwongen tot arbeiden. Een donder ratelde door de lucht. Soldaten, de onze, bestormden de stad, met gezwollen, gloeiende aangezichten, kwamen aan met eindeloze elkaar volgende treinen, trokken naar hun regiment, hadden ogen gelijk spoken, die verschrikt tot een boze daad worden aangeprikkeld. Weer donderde het, en opnieuw, en lang, en dag, en nacht, en maar altijd door. En het was vakantie. Het onmogelijke was werkelijkheid geworden en de eerste vakantievrijdag, 7 augustus, bij de middag, kon men ten minste één leraar en een paar van zijn leerlingen zien opwaarts trekken met het Duits artillerieregiment, dat de kazerne van Sint-Walburg ging in bezit nemen. Hij wou kijken. De donder hield intussen aan en werd geweldiger. Het was het bulderen van het kanon, sterker, naarmate meer vestingen in de weer kwamen.

O, het was een treurige ongeluक्सvakantie. Spoedig geen dagbladen meer, noch die van buiten, noch die van binnen de stad. Afscheiden van de lieve vakantieplaats, waar men heen wilde. Afscheiden van de wereld, ja, van de naaste buurt. Duizenden hadden willen elders zijn, in een diep, dicht bos, waar men noch zon, noch maan zag. Doch waar was dit elders? Velen dachten onder de kanonnen, die over de stad jaagden, beschermd te leven. Zij bleven bij ons. Doch de vakantie werd dodelijk ondraaglijk en onbeschrijflijk akelig. Schrik hadden we niet, doch we zagen te veel verschrikkelijks. Toen we in de kelder drie dagen doorbrachten en niets vreesden – wat kan nog een mens in het gevaar uitzinnig veel moed hebben! – zagen we, wanneer we trachtten te slapen, doden met bloed besmeurd en vuur en puin. Want die doden waren er, we zagen ze,

noch wisten waar. Doch onze verbeelding wist de waarheid. Ze waren vijanden en lievelingen. We voegden ze allen bijeen. De vijand wensten we dood. En dan kwam de gedachte: waarom moeten we tegen die mensen vechten en zij tegen ons? Waarom moet een van de twee dood zijn, vermoord worden en dan de andere zeggen: “ik heb mijn vijand geveld, gedood, overwonnen.” En denken daarbij: “Verleden week was hij nog mijn vriend en dreef ik handel met hem?” In die treurige bloedvakantie ... Want vuur en puin verbeeldden we ons niet altijd. Dit zagen we. Toen kon ik weer bidden, alhoewel ik wist dat het niet helpen zou, het gebed van mijn lang vervlogen jeugd: Miserere mei Deus, secundum magnum misericordiam tuam. – Was de vakantie van 1914 niet akeliger dan het graf, waarin men onverstoord kan slapen?

Deze is dit jaar begonnen in onverstoorde vrede. Zonder prijsuitdeling zeker, zonder muziek en zang nochtans niet. Wat we moeten ontberen, weten we. Zoals er menigvuldige zieken zijn, die hun leed nog spelend dragen, zo ook wij. We zingen nog bij elke gelegenheid:

De zang, die is voor alles goed,
Dus zing.
Hij geeft weer nieuwe kracht aan 't bloed;
Dus zing.
Hij doet ons allen vrolijk zijn,
Vergeten elke kwaal en pijn,
Dus zing (ter).

Ge hoort, ik zie het aan uw lachje, dat dit een oud Vlaams liedje is.

Ons koninklijk atheneum, met zijn 730 leerlingen, heeft niet enkel gezongen. Het heeft een tentoonstelling geopend, van wat ik zal noemen de moderne tekenkunde, zoals de kundige leraar, mijn

vriend Gognez, dit verstaat: meewerken tot de alzijdige ontwikkeling van de leergang en gelijke tred houden met de andere vakken van het leerplan. Het tekenen dient zo tot voorbereiding en tot onmisbare aanvulling bij al de vakken, tot toelichting, uitleg of illustratie. Het leidt soms, bij sommige leerlingen, tot de ontluiking van een bijzondere, doch verborgen geschiktheid, al beoogt het ook veel minder het tot stand brengen van keurtekenaars, dan het voorbrengen, door allen van wat zij naar hun beste vermogen aan oorspronkelijk en persoonlijk werk kunnen leveren. De tentoonstelling gaf ook mooi schilderwerk van de leerlingen te zien.

Luik beijvert zich derhalve om, op het gebied der penseelkunst, uitstekend werk te verrichten. Het bezit vandaag kunstenaars van allereerste rang, wiens naam en werken ver over de grens zijn gegaan. De tentoonstelling, gedurende de maanden april en mei van dit jaar gehouden, was weer iets bijzonder aantrekkelijks, alhoewel zij in de tegenwoordige omstandigheden maar bescheiden kon zijn. Een zeer betreuenswaardige misdaad, waarover we tot heden toe niet spraken, werd er gepleegd. Zekere nacht werden de mooiste naakten, van een drietal van onze voornaamste meesters, met vuile verf besmeerd, zodat enkele van de beste werken van onze beste schilders, bepaald als verloren moeten beschouwd worden. Ziekelijke hersens alleen kunnen tot dergelijke aanslag drijven.

Onze lagere scholen tellen zowat bij de 25.000 leerlingen, waarvan een 10.000 de katholieke scholen bijwonen. Voor de inrichting van gemeentescholen kan de stad wedijveren met de best ingerichte onderwijsinstellingen van het land. Luik heeft haar eigen hogere burgerscholen, twee voor jongens met gezamenlijk 1500 leerlingen, en twee voor meisjes met een duizendtal leerlingen.

Veel kinderen van onze lagere scholen worden met milddadige giften gevoed en gekleed. Daar veel werklieden voor de oorlog in staat

waren hun jongens middelbaar onderwijs te bezorgen, mensen, van wie velen thans van alle inkomen beroofd zijn, heeft het stadsbestuur gezorgd dat toch de kinderen tijdens de verarmende oorlogstijd hun verhoopde toekomst niet moeten opgeven door het ongeluk dat hun ouders treft. Voeding, kleding, boeken en kostelijke schoolbijwoning worden in dit geval verstrekt. Is het geen mooie daad van voorzienigheid geweest de prijsuitdelingen maar af te schaffen, daar, waar brood nuttiger is dan boeken met vergulde stempelslag of verguld op snee? De stad had daarbij een goede inval. Ze heeft diploma's verstrekt aan haar kinderen met een mooie kleurtekening, voorstellend het op vrede hopen Luik, en nog wel van onze zo vereerde penseelmeester, Em. Berchmans. Vlijtig studerende arme kinderen komen er op voor. Op de achtergrond nadert majestatisch de mooie vredesgodin met palmtakken in de hand en beglansd door de kleuren van de regenboog. Onder het geheel deze wondere welsprekende woorden, klinkend als een noodkreet: "Souvenir de l'année scolaire 1915-1916." Die prijs wordt uitgereikt ook aan de armsten van geest, de laatsten van elke klas, dezelfde prijs voor al de leerlingen. Geen vernedering meer voor de zwakkeren die reeds genoeg vernederd zijn door hun achterlijkheid. Mocht dergelijk gebruik nu eens een gewoonte worden, dan zou de moderne opvoeding een reuzenstap hebben gedaan.

Tot opleiding van haar eigen onderwijzers en onderwijzeressen, en die voor de vrijzinnige gemeenten in de provincie, heeft de stad twee kweekscholen opgericht. Onmiddellijk kregen ze hun goedkeuring door het staatsbestuur. Er bleek reeds dat deze onderwijsgestichten een bloeiend tijdperk zijn ingegaan. Toekomend jaar zullen leergangen worden geopend tot opleiding van leraars en leraressen voor ons plaatselijk middelbaar onderwijs. Heel zeker komt er na de oorlog een lyceum voor onze meisjes, dat erg welkom zal zijn en onze dochters naar de hogeschool zal leiden. Deze laatste was in de

jongste jaren verbazend in aanzien gestegen. Ze werd bezocht door meer dan tweeduizend buitenlandse studenten, vooral Russen en Polen. De plaats ontbreekt ons om verder te spreken over onze degelijke en talrijke technische scholen, onze reeds ver bekende Ecole des hautes études et sciences consulaires, onze Academie, die honderd leerlingen van beide geslachten onderricht bezorgt in de vakken van de kunst. De oorlog zal onze moedige stad niet beletten haar grootheid te bewerken.

Te Brussel is een tentoonstelling op sociaal gebied geopend; zij omvat rijksverzekering, arbeiderswoningen, volksziekten en voorzorgsmaatregelen tegen ongevallen.

Gouverneur-generaal von Bissing is erevoorzitter, de leiding is in handen van de Belgische afdeling van het Rode Kruis. Er bevindt zich een bioscoopschouwburg op het terrein, waar uitsluitend films zullen vertoond worden die betrekking hebben op het tentoongestelde. Aanwijzingen en programma's zijn in het Duits, Vlaams en Frans gesteld.

Verordeningen in België.

De Duitse overheid heeft de volgende verordeningen uitgevaardigd: een verordening over de voorraadopneming van weefsels, gemaakte en gebreide goederen en van lintwaren in België; een verordening, houdende verbod gedurende de maand augustus 1916 binnen het gebied van het Generaal-Gouvernement paarden van de hand te doen, aan te schaffen en uit te voeren; een verordening betreffende het aangeven van voorraden koper en tin.

8 augustus 1916

Brood voor België.

In de broodregeling voor de Belgische gemeenten zijn belangrijke veranderingen gebracht. Er is nl. een controlebureau opgericht te Hulst, waarvan de heren F. van Weesberghe en C. de Cock leden zijn om fraude tegen te gaan. Voortaan mag elke bakker brood uitvoeren en kan daartoe toelating krijgen. Aan de grenzen staan controleurs, die het wegen en een prijsbon afgeven. Deze bon wordt dan door de betrokken burgemeesters uitbetaald. Het wittebrood wordt betaald tegen 20 cent en het bruinbrood tegen 17 cent per kilo. Alle leveringen moeten franco aan de grens geschieden. Bij fraude zullen straffen toegepast worden.

9 augustus 1916

De Duitse gouverneur-generaal in België heeft een verordening uitgevaardigd betreffende het gebruik van haver. Het eerste artikel der verordening luidt:

De haver oogst uit het jaar 1916 binnen het gebied van het Generaal-Gouvernement in België wordt hierbij, van als hij afgemaaid is, ten bate der burgerbevolking uitsluitend voor veevoeding aangeslagen. De beslaglegging strekt zich ook tot de halm uit. Het stro wordt na het dorsen van de beslaglegging vrij.

Elke ondernemer van een landbouwbedrijf is verplicht, voor ordentelijk binnenbrengen van de haver oogst te zorgen.

De toestand van de Belgische ijzernijverheid is volgens de Vossische Zeitung mededeelt, vrij gunstig. De pogingen om de productie te vermeederen zijn niet zonder resultaat gebleven, hetgeen opgemaakt kan worden uit de daling van het cijfer der werklozen.

Ook de kolenmarkt is gunstig zowel door de binnenlandse als door de buitenlandse vraag.

11 augustus 1916

Uitvoer van brood naar België.

Het Volk meldt, dat tengevolge van de aanhouding der Nederlandse schepen door de Engelse regering de uitvoer van brood naar België voor deze week verminderd is met 50 procent en komende week volledig zal stopgezet worden.

Naar aanleiding van het bericht, door ons aan de Middelburgsche Courant ontleend, ten aanzien van de broodvoorziening in België van Zeeland uit, wordt ons medegedeeld, dat hoewel er in de laatste tijd verschillende wijzigingen hebben plaats gehad in de werkwijze der commissie, er in de wijze van de afgifte der toelatingen geen wijziging is gekomen, zodat ook in de toekomst, zoals tot nu toe geschiedde, de toelatingen alleen worden afgegeven door de voorzitter van de commissie.

14 augustus 1916

Uitstel van militaire dienst voor Belgen.

Havre, 12 augustus. Een besluit tot regeling van de rechtbanken, die zullen hebben te beslissen over uitstel van dienst voor de Belgen, die onder de wapens zijn geroepen, is de koning ter tekening voorgelegd.

Deze rechtbanken zullen zitting houden te Londen, te Parijs en te De Panne.

Die in Londen zal de verzoeken om uitstel behandelen van de opgeroepen Belgen, die in Nederland wonen.

Voor uitstel komen in aanmerking lieden, die een ambt of beroep uitoefenen, dat onontbeerlijk is voor de oorlog, voor het openbare leven in de oorlog, of het openbare leven in het algemeen. Deze

lieden moeten echter, indien zij gehuwd zijn, voor 1895 geboren zijn, of, als zij ongehuwd zijn, voor 1 juli 1896 en sedert een tijdstip, voorafgaande aan de 21^e juni 1916, aan een inrichting van algemeen belang verbonden zijn.

Verordeningen in België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Onder de in de laatste dagen afgekondigde verordeningen zijn de volgende de meest belangrijke.

Het gebruik van suikerbieten en de daaruit gewonnen voortbrengselen wordt ter regeling overgelaten aan het in november 1915 opgerichte kantoor voor de suikerverdeling (Zuckerverteilungsstelle); dit kantoor krijgt een raad naast zich tot advies, welke bestaat uit een vertegenwoordiger van het Belgische ministerie van financiën, vier vertegenwoordigers van de voortbrengers (landbouwers, suiker- en stroopfabrikanten), zes vertegenwoordigers van de verbruikers (daaronder vier van suikerverwerkende nijverheden en van de gemeentebesturen), een vertegenwoordiger van de groothandel en een van de kleinhandel in suiker.

Een andere verordening legt beslag op de haver oogst van dit jaar.

Een derde besluit bepaalt, dat vanaf 1 september alleen de bond van boterverkopers en de erbij aangesloten beroepsverenigingen van handelaars en de leden van deze verenigingen handel mogen drijven in boter.

Met ingang van 15 augustus worden nieuwe hoogste prijzen voor koren, meel, zemelen en brood van kracht; dit laatste blijft op 45 centiemen gehandhaafd.

Een verordening, van 30 juli gedagtekend, zegt: Elke politieke betoging in het openbaar is verboden. Zijn o.a. als zodanig te beschouwen: samscholingen in de straten, toejuichingskreten en smaatgeroep, het sluiten van winkels, magazijnen, koffiehuzen, spijshuzen, enz. het dragen van bij afspraak bepaalde kleren en dies meer. Overtredingen worden, voor zover geen zwaardere straf is voorzien, met ten hoogste zes maanden opsluiting of gevangenis of met ten hoogste 20.000 mark boete gestraft.

17 augustus 1916

Ondersteuning van de bevolking in bezet België door de Belgische regering.

Men schrijft ons van Belgische zijde:

Reusachtig zijn de sommen, besteed tot leniging van de nood in België. In geen cijfers is het om te zetten, wat daar door de particulieren en stille liefdadigheid verricht wordt. Men weet echter, dat op één jaar tijd het officieel steuncomité "Nationaal Hulp- en Voedingscomité", uitsluitend bestaande uit Belgen en werkend met giften grotendeels van landgenoten, een bedrag uitkeerde van 37.916.667 frank.

Hierbij moet gevoegd worden, dat de Belgische regering zelf, in haar ballingschap, zorg draagt voor de noodlijdende bevolking van het bezette gebied. Elke maand besteedt zij daarvoor 25 miljoen frank, die ze overmaakt aan het Amerikaans "Belgian Relief Committee", dat zorgt voor het invoeren van levensmiddelen in België.

Volgens de rekeningen over het eerste jaar van het "Belgian Relief Committee" werden tot 31 oktober 1915 voor 12.674.848 pond sterling voedingsmiddelen aan België bezorgd. Daartoe werd bijgedragen: door verschillenden 56.439 pond, door Engeland

397.317 pond, door de Verenigde Staten 1.325.490 pond in voedingswaren; door Engeland daarenboven 1.499.534 pond en door de Verenigde Staten 71.288 pond in geld; terwijl bovendien in beide vormen nog geschonken werd uit verschillende landen 119.720 pond.

Doch de Belgische regering heeft haar noodlijdende bevolking – hoe pijnlijk zij er ook van gescheiden is – niet willen overlaten aan de openbare liefdadigheid. En gedurende het eerste oorlogsjaar, tot 31 oktober 1915, heeft zij niet minder dan 10.860.300 pond afgedragen aan het “Belgian Relief Committee”.

Hieruit kan blijken, dat op meer dan 12 ½ miljoen pond sterling, dit tot 31 oktober 1915 besteed werden aan het verschaffen van levensmiddelen aan België, de Belgische regering, daartoe in staat gesteld door leningen zonder intrest, 10 ½ miljoen pond sterling, of meer dan 84 percent heeft bijgedragen.

18 augustus 1916

Brood voor België.

Naar wij vernemen, zal de uitvoer van brood naar België de volgende week geheel stopgezet worden.

De Belgische kolenmijnen hebben een prijsverhoging ingevoerd van 2 F per ton. De verhoging is onmiddellijk van kracht.